

DOI: 10.31866/2410-1311.45.2025.325056

УДК 347.78:[069.5:004.738.5:719(477)]

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ, ЕКСПОЗИЦІЇ ТА ОЦИФРУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ

Юлія Черненко

Кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
Харків, Україна
ORCID ID: 0000-0002-8403-1853
e-mail: ychernenko@karazin.ua

Для цитування:

Черненко, Ю. (2025). Правові аспекти використання, експозиції та оцифрування культурної спадщини України. *Питання культурології*, 45, 210–220. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.45.2025.325056>

Метою статті є аналіз правових інструментів дотримання авторських прав правовласників та можливостей вільного використання творів закладами культури з відкритим доступом для відвідувачів та архівами, що сприятиме законодавчій відповідності й підвищенню правової свідомості працівників цих культурних інституцій. Методи правового та системного аналізу, спостереження і порівняння використано для ілюстрування визначених у законодавстві термінів: «немайнові» та майнові права» авторів музейних, архівних та бібліотечних фондів; «твір» та «оригінальність твору» в контексті оцифрування; підкреслення потреби обов'язкового дозволу авторів на використання їхніх творів через дію майнових прав під час використання, експозиції та оцифрування колекцій закладів культури, що створює певні перепони для вільного ознайомлення з сучасними творами; проведення думки, що оновлений закон України має низку винятків, що дають змогу музеям, архівам та бібліотекам безоплатно використовувати й експонувати оригінали творів образотворчого та ужиткового мистецтва, фотографічні твори, ілюстрації тощо; виявлення, що закон передбачає безкоштовне цифрове відтворення творів для їх збереження та заміни, що забезпечує можливість оцифрування творів навіть під час воєнних дій. *Наукова новизна* дослідження полягає в обґрунтуванні важливості дотримання майнових та немайнових прав авторів та правовласників творів, детальному огляді правових винятків щодо використання, експозиції та оцифрування культурної спадщини відповідно до українського законодавства. Подано перелік необхідних документів при оцифруванні, якщо до цього процесу залучаються сторонні організації або фахівці. *Висновки*. Реалізація окреслених правових норм та винятків забезпечить відповідність діяльності закладів культури чинному законодавству та підвищить рівень правової свідомості серед працівників цих установ у сфері охорони

інтелектуальної власності, що дасть змогу забезпечити легальне використання сучасних творів, оптимізувати процеси збереження, популяризації та доступу до культурної спадщини.

■ **Ключові слова:** авторське право; вільне використання творів; майнові права авторів; оцифрування; музеї; архіви; бібліотеки.

■ Вступ

Заклади культури відіграють важливу роль у збереженні історичної спадщини. Музеї, бібліотеки та архіви — це не просто сховища книг та експонатів, а й активні учасники освітніх заходів. Тож розуміння працівниками цих закладів механізмів правового регулювання у сфері авторського права допоможе гідно надавати необхідну інформацію та консультації щодо творів, які зберігаються, а також уміти використовувати правові рамки винятків з авторського права щодо вільного використання творів, які надаються оновленням законом України (Верховна Рада України, 2022).

Не менш важливим є дотримання прав авторів творів при оцифруванні колекцій для збереження та полегшення доступу до творів. Особливо це актуально в Україні через загрозу військового знищення та заради збереження історичних об'єктів для майбутніх поколінь. Агресор нещадно нищить музеї, архіви і бібліотеки, тому питання збереження культурних цінностей під час війни стало особливо актуальним. І саме оцифрування фондів і предметів зберігання є важливою потребою задля збереження інформації для майбутніх поколінь.

■ Аналіз попередніх досліджень

Збереження культурної спадщини сприяє зміцненню колективної ідентичності, поваги до місцевої історії та культури, виховування традицій і звичаїв, формуванню почуття національної гордості. Значна роль у цьому процесі відіграють бібліотеки, музеї, архіви та організації зі збереження фондів аудіо та відеозаписів. Проте працівникам цих інституцій варто пам'ятати, що недотримання норм законодавства про авторське право загрожує закладу фінансовими і репутаційними втратами та може призвести до притягнення до відповідальності (Державна система правової охорони, 2024), передбаченої законом (Верховна Рада України, 2022).

Війна, що триває наразі в Україні, поставила під загрозу збереження української культурної спадщини. Ми маємо справу з ворогом, позбавленим будь-яких моральних принципів і стримуючих факторів, тому оцифрування бібліотечних фондів та музейних колекцій — це спосіб протистояти загрози й зберегти скарби для майбутніх поколінь (Державна система правової охорони, 2024). Тільки за два роки повномасштабного вторгнення (станом на 25.02.2023 р.) військові дії завдали збитків 1946 об'єктам культурної інфраструктури (Янковський & Бадюк, 2024) з них 69 тільки музеїв (*Через російську агресію*, 2023). Найбільших втрат зазнала культурна інфраструктура областей де відбувалося повномасштабне вторгнення — бібліотеки, музеї, галереї, театри, парки, заповідники та ін. (Кабачій, 2024).

Будівля історико-краєзнавчого музею села Іванків, що на Київщині, згоріла повністю. Завдяки мужності людей вдалося врятувати від пожежі тільки близько 10 картин Марії Примаченко, але згоріли інші роботи мисткині, фотоальбоми, предмети побуту (Смагіна, 2022).

Національний музей Григорія Сковороди у селі Сковородинівка під Харком був знищений прямим влучанням російської ракети, де після пожежі залишилися розбиті глечики та вигорілі мокрі книги (Смагіна, 2022).

На Сумщині в селі Малий Вистороп російські танкісти пограбували та понівечили навіть експозицію музею Другої світової війни. Також зазнав значних пошкоджень Охтирський міський краєзнавчий музей, розташований в історичній будівлі XIX ст., де внаслідок ворожих обстрілів вибиті вікна, зруйнований дах та понівечені стіни (Смагіна, 2022).

Частково зруйнована оригінальна споруда, розташована в центрі Чернігова, — Музей українських старожитностей (дім Василя Тарновського), що пережила обстріли більшовиками в 1918–19 роках та вціліла в Другу світову війну від бомб німецьких нацистів (Смагіна, 2022).

Найбільше постраждали музеї півдня України: російські окупанти активно вивозили культурні цінності із захоплених територій, через що втрачено значну кількість цінних експонатів. За даними Міністерства культури, з Херсонського художнього музею вивезено 80 % робіт, а для вивезення цінностей із краєзнавчого музею окупанти використали 70 вантажівок (Янковський & Бадюк, 2024).

Наразі Харків обстрілюється ледве не щодня, тому харківські заклади культури намагаються оцифрувати свої фонди (Суспільне Харків, 2024), створюючи в такий спосіб цифрові копії, які можуть бути збережені навіть у разі пошкодження або знищення оригіналів (Пешков, 2024). У цьому зв'язку важливо пам'ятати вимоги законодавства щодо матеріальних прав правовласників та тримати баланс між авторським правом та місією культурної установи.

Правове регулювання діяльності культурних інституцій є предметом дослідження широкого кола фахівців. Нормативно-правові засади регулювання архівної справи представлені в роботі І. Довжук (2017). Про роль інститутів пам'яті та законодавчі засади в діяльності бібліотек, архівів та музеїв ідеться в дослідженні Л. Дубровіної, А. Киридон, І. Матяш (2017). Н. Сенченко та О. Сенченко (2024) наголошують на ключовій ролі нормативно-правової бази України в регулюванні процесів оцифрування документальної спадщини. Варто зазначити, що більшість публікацій були створені відповідно до норм попереднього закону «Про авторське право і суміжні права» (Верховна Рада України, 2022), тоді як оновлений закон значно розширив їхні можливості й особливо в сфері оцифрування (Улітіна, 2024). Також, на наш погляд, недоліком наявних публікацій є те, що в них детально не розглядаються винятки із закону, які сприяють вільному використанню творів зазначеними інституціями.

■ Мета статті

Метою статті є визначення правових можливостей вільного використання, експозиції та оцифрування творів закладами культури на прикладі бібліотек, музеїв та архівів України.

Результати дослідження

Існують вимоги українського законодавства щодо обов'язкового дозволу авторів на використання їхніх творів через дію майнових прав, тобто коли твір ще не перейшов до суспільного надбання. У зв'язку з цим актуалізується проблема суттєвої перепони між музеями, архівами та бібліотеками та їхніми відвідувачами, які бажать ознайомитися із сучасними творами. Отже, працівникам музеїв, архівів та бібліотек треба звернути увагу на можливості, які надаються оновленим законом України щодо вільного використання творів образотворчого та/або ужиткового мистецтва, творів нематеріальної культурної спадщини, фотографічних творів та ілюстрацій творів сучасних авторів, що залишається важливим та актуальним завданням для популяризації краєзнавства та історичної пам'яті (Верховна Рада України, 2022). Згідно із законом, будь який твір, який підпадає під це визначення, має дві групи прав: особисті немайнові (в західній практиці їх ще називають моральними) та майнові права, які можна відчужувати, комерціалізувати особисто автором, а також передавати в спадщину.

Особисті немайнові права діють безстроково, а дія майнових починається з моменту започаткування твору, вони діють протягом усього життя автора плюс ще 70 років після його смерті (або в разі смерті останнього співавтора). Ці права можуть бути передані (відчужені) за договором та за заповітом, також вони переходять у спадок. У цей період тільки правовласник має права на використання свого твору, а також право вимагати збереження цілісності твору та протидіяти будь-якому його перекручуванню.

Далі всі твори, термін дії авторських прав яких закінчився зі згоди автора, або через певний час після його смерті переходять у суспільне надбання, і це означає, що будь-хто може їх вільно використовувати без виплати винагороди нащадкам автора, але з дотриманням його особистих немайнових прав (Верховна Рада України, 2022). У цьому плані існує правило, що правовласники творів, на які ще діють майнові права авторів, можуть і мають право на них заробляти або принаймні вимагати погодження дій щодо використання цих творів. Через те, співробітники музеїв, архівів та бібліотек ретельно стежать за тим, скільки років минуло зі смерті автора та чи вже перейшов твір, який зберігається у фонді, в суспільне надбання.

Використання та експозиція. Часто постає питання стосовно можливостей вільного використання та експозиції творів: *чи зовсім немає можливостей* виставляти твір, який не перейшов у суспільне надбання, без згоди автора або його нащадків?

Незважаючи на дію майнових авторських прав, українське законодавство передбачає низку винятків, які дозволяють закладам культури із відкритим доступом для відвідувачів та архівам вільно використовувати твори без отримання дозволу від правовласників або спадкоємців:

1. безоплатний публічний показ оригіналів творів образотворчого та ужиткового мистецтва музеями й установами, в яких вони зберігаються (Верховна Рада України, 2022, ст. 24; Український національний офіс, 2024а);

2. безоплатне інтерактивне надання доступу до твору за запитом фізичної особи через внутрішню мережу музею або мережу Інтернет, яке можна надава-

ти в наукових або навчальних цілях для відвідувачів, але з виключенням можливості створення копій цього твору (Верховна Рада України, 2022; Український національний офіс, 2024a);

3. використання цитат, включаючи їхній переклад з інших мов, з правомірною опублікованих творів (Верховна Рада України, 2022; *Авторське право та музеї*, 2024);

4. вільне відтворення без одержання прибутку за умови несистематичного характеру (Верховна Рада України, 2022):

- за зверненням людини, яка використовує копію статті, невеликого за обсягом уривку з письмового твору з ілюстрацією чи без задля освіти, навчання чи приватного дослідження;
- задля збереження, відновлення або заміни загубленого, пошкодженого та непридатного примірника бібліотеки чи архіву, якщо одержання такого примірника іншим шляхом неможливе (Мартінова, 2020)

При цьому діяльність бібліотек, музеїв, архівів вважається некомерційною, у т. ч. якщо цією організацією стягується плата, розмір якої не перевищує суму, необхідну для відшкодування господарських витрат, пов'язаних з наданням таких послуг (Український національний офіс, 2024b).

Оцифрування. Одним із факторів формування збереження культурної спадщини є її оцифрування, що забезпечує доступ до історико-культурних об'єктів широкому колу людей незалежно від їхнього місцезнаходження. Тому не менш важливим аспектом є розуміння етичних і правових норм, що регулюють відтворення, використання та розповсюдження оцифрованих творів і культурних цінностей.

Попередній ЗУ «Про авторське право та суміжні права», який діяв до кінця 2022 р., у контексті оцифрування не надавав музеям і бібліотекам фактично ніяких прав, окрім репрографії (ксерокопіювання), що майже ніяк не сприяло реальному зберіганню цієї копії і навіть не називалося оцифруванням (Український національний офіс, 2024a).

Новий закон (Верховна Рада України, 2022), який почав діяти з 1 січня 2023 р., нарешті надав таким установам достатній обсяг прав щодо оцифрування. У ньому допускається без дозволу суб'єкта авторського права та безоплатне відтворення твору (в т. ч. репрографічне) бібліотеками музеями та ін., якщо відтворення здійснюється в будь-якому форматі та на будь-якому носії для збереження твору або заміни загубленого, пошкодженого чи непридатного примірника. Відтак на сьогодні музеї, бібліотеки та архіви мають право, а особливо це актуально в умовах війни, саме в цифровому форматі відтворити твір для його збереження без запиту до правовласника.

У разі, коли музей або архів здійснюють оцифрування предмета (який ще не перейшов у суспільне надбання та на який ще діють майнові авторські права), оцифрований твір після цього повинен зберігатися конкретно цим музеєм на його сервері, а з урахуванням військових ризиків ще й бажано в хмарному середовищі.

Якщо є запит на використання цього предмета як основи для сувенірної продукції (якщо він не перейшов у суспільне надбання), то обов'язково потрібен дозвіл від правовласника, яким може бути також і організація.

Згідно з українським і міжнародним законодавством, будь який твір — це оригінальний інтелектуальний продукт автора. Все, що вказано в законі як об'єкт авторського права, стосується і закладів культури: музейних предметів, архівних колекцій, бібліотечних фондів та ін. Для об'єкта авторського права основне — це його оригінальність і втілення в матеріальній формі. В контексті оцифрування «оригінальність твору» — одна з основоположних речей, що здійснюється працівником закладу культури або залученою зі сторони особою з використанням різної техніки: 3D-сканера, безконтактного сканера, фотоапарата. Тобто, якщо працівник закладу або залучена особа зі сторони фотографує архівний предмет або музейну колекцію (картини, гравюри, ілюстрації тощо), то перед ним переважно ставиться завдання точного відтворення творів. Отже, послуга відтворення не буде оригінальною, а відповідно — не виникає об'єкт авторського права (Державна система правової охорони, 2024).

Якщо відбувається оцифрування тривимірного предмета (скульптура, інсталяція) за рахунок ракурсу або освітлення і в новому творі вбачаються ознаки оригінальності, то виникає новий об'єкт авторського права, а майнові авторські права на цю фотографію будуть належати установі або тому, хто виготовив цю фотографію (Державна система правової охорони, 2024).

При цьому, зг ст. 14 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», якщо оцифрування створено в порядку виконання службових обов'язків (наприклад, працівником, який фотографує музейні предмети в музеї), авторське право на службовий твір переходять до роботодавця (в цьому разі до музею, архіву або бібліотеки).

Якщо до такого цифрування залучаються сторонні особи, то підписується договір про створення твору, за яким майнові авторські права переходять до замовника, тобто до установи. У цій ситуації необхідно подбати про такі підписані документи (Український національний офіс, 2024b):

- угоду про взаємне нерозголошення конфіденційної інформації з найманим працівником;
- внутрішній акт установи, що регулює режим доступу і повноваження працівників до предметів, які зберігаються, щоб забезпечити їх відтворення в неробочий час;
- договір про створення за замовленням оригінального оцифрування і передачу майнових прав на нього з найманим працівником або договір підряду, якщо не створюються об'єкти авторського права (Державна система правової охорони, 2024).

Відтак кожен музей України може оцифрувати твори, які є в його фондах. Якщо предмети зберігання вже перейшли в суспільне надбання, їх можна оцифрувати і виставляти на своєму сайті в невеликій роздільній здатності. Ці послуги (фотокопіювання, фотографування, репродукування) можуть надаватися за гроші, згідно з переліком платних послуг, відповідно до постанови КМУ (Кабінет Міністрів України, 2011), що вже не порушує ЗУ «Про авторське право і суміжні права» та права правовласників. Далі музей також може за переліком платних послуг створювати сувенірну продукцію з використанням цих творів (Кабінет Міністрів України, 2000).

Щодо тих творів, на які ще діють майнові авторські права, то їх можна тільки оцифрувати й зберігати. У разі використання та завантаження на сайт об'єктів, на які діють майнові авторські права, а також використання їх для виготовлення сувенірної продукції обов'язково потрібен дозвіл правовласника.

Висновки

Діяльність архівів, бібліотек та музеїв є основою національної пам'яті, місцем збереження та популяризації історико-культурної спадщини, що впливає на доступність та розширення знань про національні традиції, історію, культуру. Але працівникам цих культурних інституцій потрібно дотримуватися авторських прав та ретельно стежити за спливанням термінів майнових прав авторів творів під час використання, експозиції та оцифрування творів.

Якщо предмети зберігання вже перейшли в суспільне надбання, то дозволяється їх експонувати, оцифрувати й виставляти на своєму сайті, а також створювати сувенірну продукцію з використанням цих творів. Проте використання, експозиція й оцифрування творів, на які ще діють майнові права, включаючи виготовлення сувенірної продукції, можливе лише з дозволу правовласника, окрім таких випадків:

- 1) безоплатної експозиції предметів зберігання;
- 2) безоплатного надання доступу до твору через мережу Інтернет за запитом фізичної особи з метою навчання, наукового або приватного дослідження за відповідних умов;
- 3) використання цитат, включаючи їхній переклад з інших мов, з правомірно опублікованих творів;
- 4) вільного відтворення без одержання прибутку за умови несистематичного характеру;
- 5) оцифрування з метою збереження цього твору.

Отже, розуміння правових винятків допоможе зберегти культурну спадщину і творчі надбання, поважати права авторів, а також уникнути правопорушень, що сприятиме формуванню правової культури у сфері охорони інтелектуальної власності серед працівників зазначених установ.

Список посилань

- Авторське право та музеї.* (2024). Правничий дім «Копірайт». <https://kopirait.com.ua/avtorske-pravo-ta-muzei/>
- Верховна Рада України. (2022, 1 грудня). *Про авторське право і суміжні права* (Закон № 2811-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
- Державна система правової охорони інтелектуальної власності. (2024, 5 лютого). *Правові аспекти оцифрування музейних колекцій: новий мануал від IP офісу.* <https://ukrpatent.org/uk/news/main/pravovi-aspekty-otsyfruvannia-muzejnykh-kolektsii-05022024>
- Довжук, І. В. (2017). Нормативно-правові засади регулювання архівної справи в Україні доби незалежності. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія «Історичні науки»*, 3, 13–25. https://sdc-journal.com.ua/web/uploads/pdf/SDC_2017_3-13-25.pdf

- Дубровіна, Л., Киридон, А., & Матяш, І. (2017). Архіви, бібліотеки та музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. *Бібліотечний вісник*, 1, 3–10.
- Кабацій, М. (2024, 7 березня). *1946 об'єктів за два роки. Мінкультури оновило статистику руйнувань культурної інфраструктури через Росію*. Українська правда. <https://life.pravda.com.ua/culture/skilki-ob-yektiv-kulturnoji-infrastrukturi-poshkodila-rosiya-za-2-roki-statistika-300401/>
- Кабінет Міністрів України. (2000, 20 липня). *Про затвердження Положення про Музейний фонд України* (Постанова № 1147). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-p#Text>
- Кабінет Міністрів України. (2011, 12 грудня). *Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури* (Постанова № 1271). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1271-2011-p#Text>
- Мартінова, І. (2020, 18 жовтня). *Вільне використання творів: у яких випадках можна не питати дозволу автора*. Антикризисний медіа-центр. <https://acmc.ua/vilne-vykorystannya-tvoriv-u-yakyh-vypadkah-mozhna-ne-pytaty-dozvolu-avtora/>
- Пешков, П. (2024, 3 травня). *Харківські музеї під час війни: як рятували унікальні колекції*. Слобідський край. <https://www.slk.kh.ua/news/spec-proekti/harkivski-muzei-pid-cas-vijni-ak-ratuvali-unikalni-kolekcii.html>
- Сенченко, Н., & Сенченко, О. (2024). Нормативно-правові засади оцифрування документальної спадщини України. *Молодий вчений*, 1(125), 15–23. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-1-125-15>
- Смагіна, А. (2022, 18 травня). *Удар по культурі: 10 музеїв, які постраждали від російської агресії*. Рубрика. <https://rubryka.com/article/ukrainian-museums-destroyed-war/>
- Суспільне Харків. (2024, 2 листопада). *У музеї археології ХНУ оцифрують експонати, щоб зберегти їх під час війни* [Відео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=s-97cGkEW5Q>
- Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій. (2024a). *Рекомендації для закладів культури щодо дотримання прав інтелектуальної власності при оцифруванні предметів музейного значення з інституційних колекцій*. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/Rekomendatsii-dlia-zakladiv-kultury.pdf>
- Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій. (2024b, 1 лютого). *«34 полюси творчості»: оцифрування музейних колекцій і авторське право* (відео). <https://nipo.gov.ua/otsyfruvannia-muzeinykh-kolektsii-ap/>
- Улітіна, О. (2024). Авторське право в діяльності бібліотек та архівів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 1(84), 405–410. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.61>
- Через російську агресію в Україні постраждало 69 музеїв*. (2023, 3 березня). Район. Історія. <https://history.rayon.in.ua/news/580002-cherez-rosiysku-agresiyu-v-ukraini-postrazhdalo-69-muzeiv>
- Янковський, О., & Бадюк, О. (2024, 10 березня). *Вкрадена культурна спадщина: куди окупанти вивезли найцінніші музейні експонати півдня України?* Радіо Свобода. <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-vkradena-kulturna-spadshchyna-kudy-vyvozyat-okupanty-ekspanaty/32853927.html>

References

- Avtorske pravo ta muzei* [Copyright and museums]. (2024). Legal House "Copyright". <https://kopirait.com.ua/avtorske-pravo-ta-muzei/> [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2000, July 20). *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Muzeinyi fond Ukrainy* [On approval of the Regulations on the Museum Fund of Ukraine] (Resolution No. 1147). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-p#Text> [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2011, December 12). *Pro zatverdzhennia pereliku platnykh posluh, yaki mozhut nadavatysia derzhavnymy i komunalnymy zakladamy kultury* [On approval of the list of paid services that may be provided by state and municipal cultural institutions] (Resolution No. 1271). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1271-2011-p#Text> [in Ukrainian].
- Cherez rosiysku ahresiiu v Ukraini postrazhdalo 69 muzeiv* [The Russian aggression in Ukraine has affected 69 museums]. (2023, March 3). Raion.Istoriia. <https://history.rayon.in.ua/news/580002-cherez-rosiysku-agresiyu-v-ukraini-postrazhdalo-69-muzeiv> [in Ukrainian].
- Dovzhuk, I. V. (2017). Normatyvno-pravovi zasady rehuliuвання arkhivnoi spravy v Ukraini doby nezalezhnosti [legislative and regulatory framework of the archival affair arrangement in Ukraine during the period of its independence]. *Society. Document. Communication. A Series of "Historical science"*, 3, 13–25. https://sdc-journal.com.ua/web/uploads/pdf/SDC_2017_3-13-25.pdf [in Ukrainian].
- Dubrovina, L., Kyrydon, A., & Matiash, I. (2017). Arkhivy, biblioteky ta muzei – dzherelna osnova natsionalnoi pamiaty, kulturnoi spadshchyny Ukrainy [Archives, libraries and museums – the sources base of the national memory and cultural heritage of Ukraine]. *Bibliotechnyi visnyk*, 1, 3–10 [in Ukrainian].
- Kabatsii, M. (2024, March 7). *1946 obiektiv za dva roky. Minkultury onovylo statystyku ruinuvan kulturnoi infrastruktury cherez Rosiiu* [1946 objects in two years. The Ministry of Culture updated the statistics of destruction of cultural infrastructure due to Russia]. *Ukrainska pravda*. <https://life.ppravda.com.ua/culture/skilki-ob-yektiv-kulturnoiji-infrastrukturi-poshkodila-rosiya-za-2-roki-statistika-300401/> [in Ukrainian].
- Martynova, I. (2020, October 18). *Vilne vykorystannia tvoriv: u yakykh vypadkakh mozhna ne pytaty dozvolu avtora* [Free use of works: in which cases it is possible not to ask the author's permission]. *Antykryzovyi media-tsentr*. <https://acmc.ua/vilne-vykorystannya-tvoriv-u-yakyh-vypadkakh-mozhna-ne-pytaty-dozvolu-avtora/> [in Ukrainian].
- Pieshkov, P. (2024, May 3). *Kharkivski muzei pid chas viiny: yak riaduvaty unikalni kolektsii* [Kharkiv Museums During the War: How Unique Collections Were Saved]. *Slobidskyi kraj*. <https://www.slk.kh.ua/news/spec-proekti/harkivski-muzei-pid-cas-viiny-ak-ratuvaty-unikalni-kolekcii.html> [in Ukrainian].
- Senchenko, N., & Senchenko, O. (2024). Normatyvno-pravovi zasady otsyfovuvannia dokumentalnoi spadshchyny Ukrainy [Regulatory and legal basis digitization of documentary heritage]. *Young Scientist*, 1(125), 15–23. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-1-125-15> [in Ukrainian].
- Smahina, A. (2022, May 18). *Udar po kulturi: 10 muzeiv, yaki postrazhdaly vid rosiiskoi ahresii* [Aiming Ukrainian culture: 10 museums affected by russian aggression]. *Rubryka*. <https://rubryka.com/article/ukrainian-museums-destroyed-war/> [in Ukrainian].

- Suspilne Kharkiv [Social Kharkiv]. (2024, November 2). *U muzei arkeolohii KhNU otsyfruvuiut eksponaty, shchob zberehty yikh pid chas viiny* [KhNU Archeology Museum Digitizes Exhibits to Preserve Them During War] [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=s-97cGkEW5Q> [in Ukrainian].
- The state system of intellectual property legal protection. (2024, February 5). *Pravovi aspekty otsyfruvannia muzeinykh kolektsii: novyi manual vid IP ofisu* [Legal Aspects of Digitizing Museum Collections: A New Manual from the IP Office]. <https://ukrpatent.org/uk/news/main/pravovi-aspekty-otsyfruvannia-muzeinykh-kolektsii-05022024> [in Ukrainian].
- Ukrainian National Office for Intellectual Property and Innovations. (2024a). *Rekomendatsii dlia zakladiv kultury shchodo dotrymanna prav intelektualnoi vlasnosti pry otsyfruvanni predmetiv muzeinoho znachennia z instytutsiinykh kolektsii* [Recommendations for Cultural Institutions on Compliance with Intellectual Property Rights when Digitizing Items of Museum Importance from Institutional Collections]. Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/Rekomendatsii-dlia-zakladiv-kultury.pdf> [in Ukrainian].
- Ukrainian National Office for Intellectual Property and Innovations. (2024b, February 1). *"34 poliusy tvorchosti": otsyfruvannia muzeinykh kolektsii i avtorske pravo (video)* ["34 Poles of Creativity": Digitization of Museum Collections and Copyright (Video)]. <https://nipo.gov.ua/otsyfruvannia-muzeinykh-kolektsii-ap/> [in Ukrainian].
- Ulitina, O. (2024). Avtorske pravo v diialnosti bibliotek ta arkhiviv [Copyright in the functioning of libraries and archives]. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law, 1*(84), 405–410. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.61> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2022, December 1). *Pro avtorske pravo i sumizhni prava* [Copyright and Related Rights] (Law No. 2811-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> [in Ukrainian].
- Yankovskyi, O., & Badiuk, O. (2024, March 10). *Vkradena kulturna spadshchyna: kudy okupanty vyvezly naitsinnishi muzeini eksponaty pivdnia Ukrainy?* [Stolen cultural heritage: where did the occupiers take the most valuable museum exhibits of southern Ukraine?]. Radio Svoboda. <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovyavkradena-kulturna-spadshchyna-kudy-vyvozyat-okupanty-eksponaty/32853927.html> [in Ukrainian].

LEGAL ASPECTS OF USING, EXHIBITING AND DIGITISING UKRAINIAN CULTURAL HERITAGE

Yuliia Chernenko

PhD in Economic Sciences, Associate Professor,

V. N. Karazin Kharkiv National University,

Kharkiv, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-8403-1853

e-mail: ychernenko@karazin.ua

The aim of the article is to analyse legal tools for ensuring the copyright of rights holders and possibilities for the free use of works by cultural institutions with an open access for visitors and archives. This will promote legislative compliance and raise legal awareness of the staff of these cultural institutions. Methods of legal and systemic analysis, observation and comparison are applied to illustrate the terms defined in the legislation: “non-property” and property rights” of authors of museum, archival and library funds; “work” and “originality of the work” in the context of digitisation; emphasising the necessity in mandatory permission from authors to use their works due to the effect of property rights during the usage, exhibition and digitisation of collections of cultural institutions, which creates certain obstacles to free acquaintance with modern works; holding the opinion that the updated law of Ukraine has a number of exceptions that allow museums, archives and libraries to use and exhibit original works of fine and applied art, photographic works, illustrations, etc. free of charge; revealing that the law provides for free digital reproduction of works for their preservation and replacement, which ensures the possibility of digitising works even during hostilities. *The scientific novelty* of the study grounds on substantiating the importance of complying with the property and non-property rights of authors and copyright holders of works, a detailed review of legal exceptions regarding the use, exhibition and digitisation of cultural heritage according to Ukrainian legislation. A list of necessary documents for digitisation is provided if external organisations or specialists are involved in this process. *Conclusions.* The implementation of the outlined legal norms and exceptions can ensure that the activities of cultural institutions comply with current legislation, as well as increase the level of legal awareness among employees of these institutions in the sphere of intellectual property protection, which can make it possible to ensure the legal use of modern works, optimise the processes of preservation, popularisation and access to cultural heritage.

Keywords: copyright; free use of works; authors' property rights; digitisation; museums; archives; libraries

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.